

RODŃA

GRUĐA

VSEBINA

Srečanje po mnogih letih

Nova uredba o carinskih tarifih

Vedno več strojev na naših poljih

Angelca Ocepkova je umrla

Pomembno slavlje v Trbovljah

Ob letošnjem 4. juliju — Dnevu borcev

France Kosmač:

Partizan (pesem)

Dr. Rastko Močnik:

Novi zakoni s stanovanjskega področja

Kraji, skozi katere bomo potovali
na letošnje prireditve
»Izseljenskega tedna«

Matevž Hace:

Kmetijsko združenstvo v Sloveniji

Ina Slogar:

V Kobariču so odkrili spomenik
pesniku Simonu Gregorčiču

Po domači deželi

Tomo Brejc:

Spominska svečanost
v Gornji Radgoni

Jože Župančič:

Mr. Florijan Pišek iz Kostrevnjske
doline misli na domače kraje

Iz dela matice in njenih podružnic:

Ameriški piknik bo v Polhovem
Gradcu

Prireditve v Ljubljani

Kaj pripravlja podružnica
v Kočevju

S. L.:

Mesto živega srebra, čipk
in žlikrofov

F. Kurinčič:

Domov je prišla umret

Domovina na tujih tleh

Rojaki nam pišejo

Mladi rod:

Naša mati

Ciril Kosmač:

Očka Orel (konec)

Foto posnetki: Ciglič, Š. Letinič, E.

Ažman, Putnik, Pavli, F. Močnik,

Virag - Ljubljana; Krahulec - Videm-

Krško — Ilustracije: Tone Kralj in

Stane Kumar - Ljubljana

Slika na ovitku:

Objem po dolgih letih
(foto Ciglič, Ljubljana)

ROJAKOM

*v tujini nudi Državna založba Slovenije lepe knjige
o domači zemlji in ljudeh za odrasle in mladino
Najnovejše izdaje:*

MIRA MIHELČIČ: April (platno) . . . 1 300 din

BORIS PAHOR: Onkraj pekla so
ljude (platno) . . . 1 600 din

TONE HABE: Pogled iz malega
sveta (platno) . . . 700 din

KLADARIN: Zlom IV. in V. okupatorsko-
kvislinske ofenzive (platno) . . 1 500 din

JEVTOVIČ: Zgodbe o Titu (polplatno) . 500 din

SAJE: Pisma na smrt obsojenih (platno) 1 000 din

ANTON INGOLIČ: Kje ste Lamutovi
(platno) . . . 1 500 din

ŽEŽELJ: Preteklost v podobah (polplatno) 700 din

BRANKO PAVLOVIČ: Bil sem v
zaščitni četi (polplatno) . . . 300 din

Zahtevajte kataloge in naročajte pri:

DRŽAVNI ZALOŽBI SLOVENIJE

LJUBLJANA, TITOVA CESTA 25

JUGOSLAVIJA

Prispevki za tiskovni sklad

Mihael Zimic 27.5 dol., Frances Vidmar 2 dol., Marica Lokar 1.50 dol., Stane Mramor 3.50 dol., Josephine Klapcher 1.50 dol., Andrej Godec 2 dol., Joseph Novak 1 dol., Rudi Glavač 1 dol., Frank Borštner 0.50 dol., Anton Zagar 500 frs, Jože Matkovič 400 frs, Marica Kastelic 300 frs, Anton Taufer 10 DM, Stana Skoberne 5 šv. kron, Franc Zgonc 500 din, Joseph Irman 1000 din, Agata Soerman 1 dol.

Iskrene hvala!

Rodna gruda, glasilo Slovenske izseljenske matice v Ljubljani. — Ureja uredniški odbor. — Odgovorni urednik Tomo Brejc. — Izhaja dvajsetkrat na leto. — Poštšina plačana v gotovini. — Naročnina: ZDA letno 3 dolarje, — Francija letno 600 frankov, — Belgija letno 90 frankov, — Holandija letno 7 guld, — Nemčija letno 8 DM, — Italija letno 1000 lir, — Avstrija letno 40 šilingov, — Anglija letno 1 funt, — Avstralija letno 1 avst.alski funt, — Argentina letno 30 pezov, — Jugoslavija letno 750 dinarjev. — Uredništvo in uprava: Slovenska izseljenska matica, Ljubljana, Cankarjeva cesta 1/II. — Rokopisov ne vračamo — Cekovni račun pri Komunalni banki 600-704/3-155

Rodna

gruda

Ilustrirana revija Slovenske izseljenske matice v Ljubljani

ST. 6

JUNIJ 1959

LETO VI.

Srečanja po mnogih letih

Takšno je bilo srečanje na ljubljanskem kolodvoru 3. junija zvečer, ko je prispela na obisk v domovino letošnja druga in v zadnjih letih ena največjih skupin ameriških rojakov. Potovanje je organizirala Slovenska dobrodelna zveza za svoje člane in druge rojake. Skupini 150 potnikov, ki sta pripotovali ena z letalom, druga z ladjo, sta vodila mr. John Sušnik, glavni predsednik Slovenske dobrodelne zveze, in mr. Anton Šabec, urednik glasila Slovenske dobrodelne zveze. Na obmejni postaji v Sežani je rojake pozdravil v imenu Slovenske izseljenske matice tajnik Albert Spagelj, zastopniki Izseljenske matice pa so jih nato spremljali do Ljubljane, kjer so jih težko pričakovali sorodniki.

(Foto Ciglič, Ljubljana)

NOVA UREDBA O CARINSKI TARIFI

Zvezna jugoslovanska vlada je izdala novo uredbo o carinski tarifi za blago, ki ga državljani prinesejo oziroma dobijo iz tujine. Po tej uredbi, ki velja od 13. junija letos, bodo ukinjene nekatere dosedanje ugodnosti, in sicer za: brezcarinski uvoz blaga v vrednosti do 50.000 din, ki so ga uvozili jugoslovanski državljani ob povratku iz tujine, razen blaga, ki ga uvozijo uslužbenci, ki so bili v tujini v službi. Ukinjen je dalje dosednji brezcarinski uvoz darilnih pošilk v vrednosti do 20.000 din enkrat v koledarskem tromesečju ter brezcarinski uvoz rabljenih predmetov za oblačenje, ki so bili poslani kot darilo, ter brezcarinski uvoz blaga, ki ga državljani pododujejo.

Carine pa ni treba plačati za predmete, ki služijo potnikom za osebne potrebe, dalje za učila, ki jih uvozijo za svoje potrebe jugoslovanski študenti, ki študirajo v tujini kakor tisti, ki študirajo v Jugoslaviji. Neocarinjani so razni ortopedski pripomočki, ki jih državljani potrebujejo za osebno rabo, originalna dela jugoslovanskih slikarjev, kiparjev, komponistov in književnikov, kmetijski in živinorejski proizvodi, uvoženi s posestev jugoslovanskih državljanov v obmejnem pasu, pošiljke raznih živil in konserv, zdravila in farmacevtski preparati z zdravniškim receptom, razni poljedelski stroji, orodje, usnjena ali tekstilna obutev (razen obutve, izdelane iz kož reptilij in vodnih živali), dalje znanstvene in druge knjige, brošure, revije, časopisi in note.

Kakor smo že poročali, so prosti carine tudi razni predmeti v skupni vrednosti do 150.000 din, ki jih ob svojem letnem obisku Jugoslavije prinesejo sorodnikom tuji državljani jugoslovanskega

porekla in jugoslovanski državljani z bivališčem v tujini — izseljenci. Te ugodnosti se pa lahko poslužijo tudi tisti jugoslovanski državljani, ki so bili službeno premeščeni v tujino in so tam prejeli plačo.

Izseljencem, ki se za stalno vračajo v domovino, pa se oproste carine vsi predmeti za gospodinjstvo, obleka in orodje, ki jim bo služilo za opravljanje rednega poklica.

Po tej uredbi se bo odslej tudi jugoslovanska carina pri uvozu blaga iz tujine v glavnem omejevala le na tiste ugodnosti, ki so v navadi tudi drugod po svetu. Zakaj tako, bo marsikdo vprašal. Odgovor pa je kaj preprost. Zdaj je domači trg dobro založen s predmeti za široko potrošnjo, saj je po podatkih statističnega urada Organizacije združenih narodov Jugoslavija izmed vseh držav na svetu v zadnjih petih letih najhitreje napredovala, zato je popolnoma odveč, da si državljani blago, ki ga lahko dobe doma, nabavljajo iz tujine.

Število tako imenovanih darilnih paketov se je v zadnjih letih ne le zelo povečalo, temveč je narasla tudi njihova vrednost. Leta 1955 je znašala vrednost darilnih paketov 6.600.000.000 din, lani pa celo 7.800.000.000 dinarjev. Seveda v teh paketih ni bila rabljena obleka, poslana revnim sorodnikom, temveč blago in predmeti, s katerimi so špekulanti nato prekupčevali. Nova carinska uredba pa je tem prekupčevanjem napravila konec.

Vedno več strojev na naših poljih

Mehanizacija kmetijstva pri nas je v preteklih letih zelo napredovala. Lani je podjetje »Agrotehnika« v Ljubljani prodalo 770 traktorjev z vsemi potrebnimi priključki, 27 kombajnov, 130 motornih škroplilnic in večje število manjših kmetijskih strojev. Večina teh strojev je izdelala domača industrija. Kakovost izdelkov je vedno boljša, zanimanje zanje pa tudi vedno večje. Največ traktorjev je bilo prodanih v Savinjsko dolino, kjer pridelujejo hmelj. Tam pride na 36 ha zemlje po en traktor. Tako je to področje najbolj mehanizirano v državi, obenem so dosegli v tem že tudi evropsko povprečje in je pred njimi samo Francija. V našem kmetijstvu so iz leta v leto večje potrebe po kombajnih. Letos bodo poleg vseh manjših kmetijskih strojev prišli v prodajo tudi silokombajni in siloreznice, ki so se pri nas že dobro obnesli. Iz uvoza bomo nabavili tudi nekaj parilnih komor za silažo krompirja. Domača industrija pa bo izdelovala motorne ročne kosilnice, ki bodo imele priključke tudi za obdelavo zemlje. Te kosilnice bodo zlasti primerne za hribovite kraje.

V prvi letošnji skupini naših ameriških rojakov obiskovalcev so bile članice Slovenske ženske zveze, ki so pripotovale pod vodstvom častne predsednice SZZ Marie Prislandove. Na sliki del skupine ob prihodu v Sežano s člani Slov. izseljenske matice in njene sežanske podružnice. S šopkom mrs. M. Prislandova iz Sheybogana

Angelca Ocepkova je umrla

Prvega junija je v Ljubljani podlegla dolgotrajni zelo mučni bolezni podpredsednica republiškega zbora Ljudske skupščine Slovenije, predsednica Zveze ženskih društev Slovenije, ljudska poslanka Angela Ocepkova.

Pred 47 leti se je rodila v družini delavca-bajtarja. S trinajstimi leti je postala sama delavka. S trdimi žulji si je v tovarni služila včasih za

delavce tako skopo rezan vsakdanji kruh. Tako je že zgodaj spoznala veliko krivico in se začela proti njej boriti. Postala je članica naprednih delavskih organizacij in se v njih razvila v pravega delavskega voditelja. Bila je med tistimi, pred katerimi je čutil takratni režim strah in je nanje budno pazil. Pregarjali so jo, zaprli, izgnali. Ko se je pa vrnila, se je spet znašla sredi dela med ženami delavkami, ki jih je znala v najtežjih časih čudovito pridobivati, tolažiti in vzpodbujati. Med zadnjo vojno leta 1943 je bila izvoljena za prvo predsednico Slovenske ženske zveze. Na čelu ženskih organizacij je ostala še danes in vse do konca, čeprav že tako bolna, je prevzemala nase odgovorne dolžnosti, vsa predana delu za druge, za skupnost. Sredi dela ji je za večno zastal korak. Skromna, dobra in vsa preprosta, kakršna je bila celo življenje — je tiho odšla od nas.

V avli nove palače Ljudske skupščine so se poslavljali od nje številni prijatelji, vsi tisti, ki so visoko cenili njo in njeno nesebično delo. Med njimi je bila tudi rojakinja Frances Vidrova, bivša glavna podpredsednica Progresivnih Slovenk Amerike in dolgoletna predsednica krožka št. 9, ki je pripotovala na obisk in prinesla Angelci pismene pozdrave od njenih ameriških znank. Isti dan, ko jih je hotela izročiti, pa je zvedela, da Angelce ni več. In v množici vencev, poslanih iz vseh republik Jugoslavije, je bil tudi venec rdečih nageljev v zadnji pozdrav od Progresivnih Slovenk Amerike. Rojakinja Frances Vider se je udeležila tudi pogreba in žalne seje, na kateri je bil ustanovljen poseben sklad za novo otroško ustanovo, ki bo imenovana po veliki pokojnici. V ta sklad so kot prvi prispevale ljubljanske družbene organizacije in mestna občina milijon dinarjev.

POMEMBNO SLAVJE V TRBOVLJAH

V slovesno okrašenih Trbovljah, ki so danes vse prenovljene tako malo podobne nekdanjemu črnemu rudarskemu naselju, so zadnjo nedeljo v maju praznovali svoj občinski praznik, obenem pa 40-letnico delavskega gibanja v Jugoslaviji ter 35. obletnico krvavega spopada trboveljskih, zagorskih in hrastniških rudarjev s fašistično Orjuno. Naši rojaki po svetu, ki so doma iz zasavskih revirjev, še dobro pomnijo, kako je oblast v bivši Jugoslaviji že vse od začetka postopala na fašistični način. Leta 1920 je z Obznano prepovedala enotne sindikate in Zvezo mladine. Z organiziranimi fašističnimi bandami, kakršna je bila Orjuna, je skušala ustrahovati delavce. Odločni nastop naših rudarjev proti Orjuni pred 35 leti v Trbovljah pa je zadal odločilni udarec tej fa-

šistični organizaciji, ki se od takrat ni več opomogla.

Ob 35-letnici tega pomembnega dogodka se je zbralo v Trbovljah na slavnostnem zborovanju nad 20.000 ljudi iz vsega Zasavja, Ljubljane in drugod. Udeležili so se ga tudi številni predstavniki naših oblasti, slavnostni govor pa je imel predsednik republiškega sveta Zveze sindikatov za Slovenijo Stane Kavčič, ki je poudaril, da danes delavski razred pri nas ni več kakor nekdanj izpostavljen priganjačem, kapitalističnim opričnikom in žandarjem, temveč da so delavci postali svobodni proizvajalci in upravljavci ne samo tiste tovarne ali podjetja, kjer so zaposleni, ampak vsega našega družbenega, gospodarskega, političnega in kulturnega življenja.

UMRLI? DA STE UMRLI?
 NE! ŽIVITE!
 TO PRICA KAMEN TA
 IN SRCA NASA
 POMLJIVA ŽRTVE
 BRIDKO PLEMENITE
 KI VZELA NASE JO MLADOST
 JE VASA
 SPOMIN KRVI ZA DOM
 IN NAS PRELITE
 NENEHOMA SE V DUSAH
 NAM OGLASA
 VAM PLETE VENEC
 HVALE VEKOVITE
 IZ RODA V ROD
 NAJ ŽIVA SE PREKASA
 TAKO SIJALI BOSTE
 V ZARIJ SLAVE
 DOKLER IZVIR NE USAHNE
 VAŠE SAVE

ANT. SOVRE

OB
 LETOŠNJEM
 4. JULIJU
 DNEVU
 BORCEV

Na sliki:

Napis na spomeniku borcev
 narodnoosvobodilne borbe
 v Krškem

France Kosmač:

Partizan

Tako je z mano: do globin sem dan
 in noč dojel — lepoto in neurja...
 Raz mene je spihala ostra burja
 navlako staro: zdaj sem partizan.

Prečesto pade kdo na mrzla fla...
 A iz temin rasto postave silne,
 vsak dan močnejše, vsak dan bolj številne,
 v vseh srcih isti ogenj plapolal!

Samoten potnik — zdaj sem zaživel:
 vsak hip v nevarnosti — trdno stojim,
 njen žlahtni sad je v meni dozorel...

Močan sem v sebi, ker razločno čutim:
 svoboden sem, čeprav ne doživim
 svetlobe, ki jo za obzorji slutim!

Novi zakoni s stanovanjskega področja

Naš družbeni razvoj v vedno večjem obsegu priteguje državljane k neposrednemu odločanju o vseh vprašanjih, ki se jih neposredno tičejo in odpravlja vse še preostale oblike in metode administrativnega upravljanja. V skladu s tem razvojem so tudi določbe novih zakonov s stanovanjskega področja, ki jih je Zvezna ljudska skupščina sprejela na svoji seji 14. aprila 1959. Ti zakoni — lt. j. splošni zakon o stanovanjskih skupnostih, zakon o stanovanjskih razmerjih, zakon o poslovnih stavbah in prostorih, zakon o lastnini na delih stavb in zakon o stanovanjskih zadrugah — izpopolnjujejo naš sistem stanovanjskih odnosov in gospodarjenja s stanovanji in vzpodbujajo iniciativo in sodelovanje uporabnikov stanovanj pri reševanju problemov hiše, pa tudi širšega okolja, hkrati pa zagotavljajo in določajo pravice in dolžnosti ne samo najemnikov stanovanj, temveč tudi lastnikov družinskih hiš in stanovanj.

V večjih stanovanjskih hišah (blokkih itd.), ki so last splošnega ljudskega premoženja, se uveljavijo zbori stanovalcev, hiše pa upravljajo hišni sveti kot organi družbenega upravljanja. Po novih predpisih so njihove pristojnosti znatno razširjene. Novi zakoni določajo tudi pristojnosti stanovanjskih skupnosti, ki bodo nekak nadrejen organ hišnih svetov; s svojimi servisi in podobno bodo pomagale hišnim svetom organizirati dejavnosti in službe, ki služijo družini, gospodinjstvu in delovnemu človeku pri zadovoljevanju vsakdanjih potreb in ki nudijo pomoč zaposleni ženi. To so temeljni organi za upravljanje stanovanjskih hiš splošnega ljudskega premoženja.

Nova šola v Prevolah v Suhi krajini

Nove stolpnice v Mariboru

Družinske hiše, ki so last zasebnikov, pa upravljajo lastniki. Če lastnik ne stanuje v svoji družinski hiši, upravlja to hišo skupaj s stanovalci; glede popravil in vzdrževanja hiše sklene lastnik s stanovalci pogodbo. *Lastnik hiše ima pravico oddajati stanovanja v svoji hiši ali pa se sam vseliti vanjo in mu za vselitev ni potrebna odločba občinskega stanovanjskega organa.*

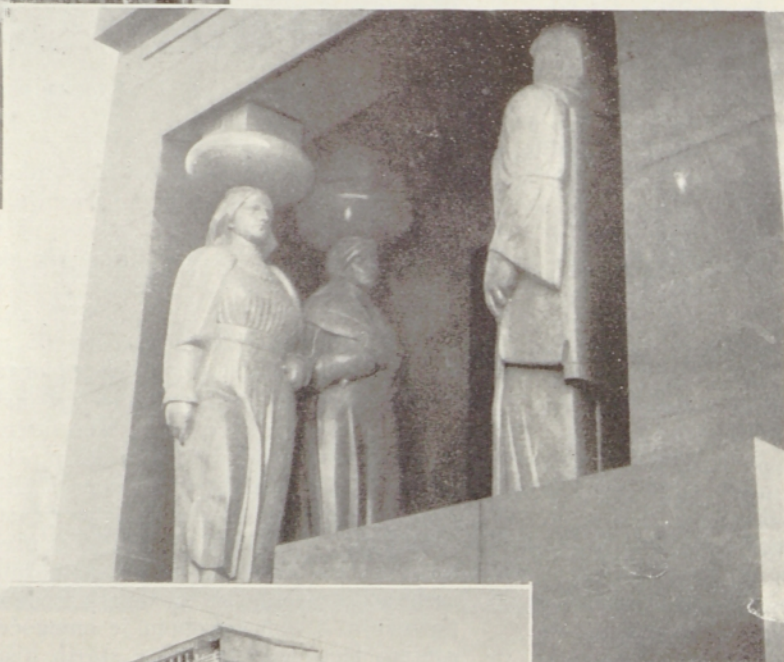
Z zakonom o lastnini na delih stavb je urejena etažna lastnina. Predmet etažne lastnine so lahko samo posamezna stanovanja ali poslovni prostori. Določbe tega zakona temelje na stališču, ki ga je zavzel že zakon o nacionalizaciji stanovanjskih hiš in gradbenih zemljišč, da je namreč stanovanje predmet potrošnje in da je zato lahko predmet osebne lastnine, kot so to tudi drugi predmeti potrošnje. S tem zakonom je omogočeno, da bodo urejeni lastninski odnosi v starih hišah, ki imajo več lastnikov, kakor tudi v novih hišah z več stanovanji, ki jih bodo zgradili državljani, združeni v zadruge. *Lastniki stanovanj imajo trajno pravico do stanovanja pa tudi do tistih delov hiše, ki služijo kot celoti; pravico imajo sodelovati v upravljanju hiše kot celote skupaj z najemniki tudi v primeru, če ne stanujejo v tisti hiši. Lastnik stanovanja lahko svoje stanovanje proda in ga daje v najem.* Lastninska pravica do stanovanja se vknjiži v zemljiški knjigi.

Novi predpisi s stanovanjskega področja urejajo še mnoga druga vprašanja iz razmerij, ki nastajajo med uporabnikom stanovanja in organom upravljanja hiše oziroma med najemnikom in lastnikom ter lastnikom in oblastvenimi organi; vse to pa na način, ki naj vzpodbuja uporabnike stanovanj k pravilnemu odnosu do stanovanj samih in jim omogoči, da si glede na svoja sredstva ne samo preskrbijo stanovanje, ampak da si tako stanovanje tudi pridobijo v svojo last.

Kraji *skoraj katere bomo potovali*

NA LETOŠNJE PRIREDITVE IZSELJENSKEGA TEDNA

Od zgoraj:

Ljubljana

*Meštrovičev spomenik
borcem
iz prve vojne
na Avali v Beogradu*

Beograd

Motiv iz Zadra

Opatija, priljubljeno letovišče ob Jadranu

Pristanišče na Reki

*Split, kjer bodo letošnje prireditve
»Izseljenskega tedna«*

Starodavni Peristil v Splitu

Splitsko pristanišče

Kmetijsko združništvo v Sloveniji

Važna in pomembna seja je bila meseca maja letošnjega leta v Beogradu.

Na seji socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije je imel obširen referat o kmetijstvu in združništvu sekretar zveze in podpredsednik jugoslovanske vlade Edvard Kardelj.

Kmetijstvo je v naši državi poleg industrije najvažnejša in najbolj pomembna gospodarska panoga, saj je v celi državi okrog 1.700.000 srednjih in malih kmetij. Pred vojno je bilo pri nas 14 milijonov ljudi, sedaj pa je to število naraslo na 18 milijonov prebivalcev. V industriji je pred vojno delalo 300.000 ljudi, sedaj jih dela pa okrog 2.500.000. Pred vojno so porabili pri nas na osebo 3 kg sladkorja letno, sedaj pa čez 20 kg. Letni prirastek kmečkih ljudi je 150.000 na leto, v industriji pa jih gre letno 170.000. V Rusiji so pred 30 leti zemljo podržavili in napravili kolhoze. Tako pot pri nas ne bomo šli, ker ni primerna za naše običaje, razmere in ne ustreza zgodovini in duhu naših narodov.

Naša pot za modernizacijo našega kmetijstva in združništva bo šla v glavnem po poti (koooperacije) sodelovanja kmeta z zadrugo na vasi. Dosedanje izkušnje so pokazale, da bo to najboljši način za večji dvig kmečkih pridelkov.

Že v letu 1958 so kmetje v sodelovanju z zadrugo na vasi pridelali 250.000 ton pšenice in 350.000 ton koruze. Državna posestva (socialistična) imajo 9 % ali 850.000 ha njiv. Na teh površinah so leta 1958 pridelali 350.000 ton pšenice in 660.000 ton koruze. Če bi bilo smotrno in gospodarsko organizirano predvsem v nižinah samo 30 do 40 % obdelovalnih površin, potem bi to zadoščevalo, da bi bili popoln gospodar na tržišču.

Seveda na tej površini bi bilo treba organizirati čimboljše stroje, semena in umetna gnojila. Pri sodelovanju kmetov-lastnikov zemlje se bo izogibalo sleherne zaletavosti in prisiljevanja.

Sodelovanje kmeta z zadrugo bo na prostovoljni podlagi in bo v glavnem v tem, da zadruga da stroje, umetna gnojila, strokovno vodstvo in kredite. Kmet pa da delovno silo. Zadruga si zaračuna svoje storitve po končanem delu. Važno je omeniti to, da je vedno manj ljudi na vasi. Družine so manjše, mladina odhaja v tovarne ali šole. Zato je v interesu skupnosti, da bo vsa zemlja boljše obdelana kot je bila v preteklosti, in kar je zelo važno, da bo ta zemlja več dajala pridelkov kot do sedaj. Zadnja tri leta je bilo v kmetijstvu vloženih okrog 100 milijard dinarjev in to v glavnem za nakup strojev, izsušitev močvirij, umetna gnojila, dobro plemensko živino in izboljšanje vinogradov.

Lansko leto se je posejalo na več kot 300.000 ha njiv dobre sorte italijanske pšenice. Tudi v slovenski deželi so zadnja leta deset tisoči kmetovalcev imeli lepe uspehe pri pridelavi krompirja, hmelja in vzreji živine. To so dosegli predvsem z večjim gnojenjem in prvovrstnim semenom, kar jim je preskrbela zadruga na vasi. Vedno več kmetov je, ki žele spričo večjih stroškov, ki jih imajo za družine, tudi več pridelati. Tako je na sto tisoče kmetov, ki sklepa pogodbe za pridelovanje krompirja, pšenice, vzrejo prašičev pršutarjev, vzrejo plemenske živine z zadrugo na vasi. Zadruga jim odkupi pridelke, nudi jim pa gnojila, stroje in tudi delovno silo tam, kjer jo kmetu primanjkuje. Vsa pot slovenskega in jugoslovanskega kmetijstva in združništva za bodoča leta se bo razvijala le po poti najtesnejšega sodelovanja kmeta z zadrugo na vasi.

Skupnost bo gledala, da bo denarna sredstva dajala za pospeševanje združništva prvenstveno le tam, kjer bodo kmetje sodelovali z zadrugo na vasi. Razumljivo pa je, da se bodo denarna sredstva dajala tudi za opremo s stroji, strokovnjaki, prvovrstno živino in semeni tudi na stoterih državnih posestvih pri nas.

Leta 1958, t. j. v stari Jugoslaviji je dobil kmet za 100 kg pšenice 12 kg sladkorja, lansko leto pa za enako količino 21 kg sladkorja. Leta 1958 je dobil za 100 kg pšenice 127 kg superfosfata, lansko leto pa za 100 kg pšenice 177 kg superfosfata.

Skropljenje krompirja pri Radohovi vasi

*Cvetje
z domačih
poljan*

(Foto Fr. Močnik)

Bodoči napredek našega kmetijstva in zadrugništva bo predvsem v tem, da bo kmet v svojem gospodarstvu čimbolj pametno sodeloval z zadrugo zlasti v primerih pri pridelkih, kjer ve, da bo v sodelovanju z zadrugo dosegel večje in boljše pridelke, kar bo v prvi vrsti v korist njemu, obenem pa tudi skupnosti, ker bo lahko več pridelkov in živine na leto prodal.

Že leta 1953 je bila z zakonom določena zemljiška posest 10 ha površine in to predvsem obdelovalna zemlja. Na ta način lahko delovni kmet ob dobri obdelavi in sodelovanju z zadrugo s svojo družino dobro živi, brez da bi izkoriščal tujo delovno silo (hlapce in dekle kot v preteklosti).

Važno je tudi to, da so bili lani voljeni v zadruge na vasi zadrugni sveti. Čim bolj napredni, razgledani, gospodarski in skrbni možje-kmetje bodo prišli v zadrugne svete, tem bolj gospodarsko in pametno bodo lahko vodili svojo zadrugo, katere glavni cilj bo čimbolj povečati pridelke na njivah in živino v hlevih ter čimbolj izboljšati zemljo, da bo več dajala in s tem zadostila potrebam vedno bolj naraščajočega prebivalstva.

Glavni namen kmetijske in zadrugne politike je v tem, da se bo z demokratičnimi ukrepi in pametnimi dogovori med kmetom in zadrugo šlo k napredku, kar bo v korist našemu kmetu in skupnosti.

Kobarid

V nedeljo, 24. maja se je končno izpolnila dolgoletna želja naših Primorcev — Simon Gregorčič, naš veliki ljudski pesnik, buditelj primorskega ljudstva je dobil svoj spomenik. Odkrili so ga na Trgu svobode v Kobaridu, mestu ob Soči, kjer je pesnik nekoč zapel svoje prve pesmi.

Lepa zamisel, ki se je ta dan uresničila, se je oblikovala že vrsto let. Prvi jo je sprožil leta 1953 ob otvoritveni slovesnosti planinskega doma predsednik kobariške občine Ivan Kurinčič. Predlog je bil sprejet z velikim navdušenjem. Akcija za postavitve Gregorčičevega spomenika je razgibala vsa Primorsko in segla tudi daleč preko meja v Argentino, kjer so primorski rojaki takoj sestavili poseben odbor za zbiranje prispevkov za spomenik. Predsednik tega odbora, v katerem so bili vsi vidnejši Slovenci, je bil Franc Gomilšček. Rojaki so organizirali več zbirk in veliko Gregorčičevo spominsko proslavo. Glavni del sredstev za spomenik pa je prispeval Izvršni svet Slovenije, mnogo sta pomagala tudi občinska ljudska odbora v Novi Gorici in v Kopru.

Že nekaj mesecev pred odkritjem spomenika je bila vsa Kobariška živahno kulturno razgibana. Organizirana je bila velika knjižna akcija, za katero so prispevale naše založbe knjige s 30-odstotnim popustom pri ceni, ki so jih prodali po okoliških vaseh skoraj za dva milijona din. Prosvetno društvo iz Kobarida, ki ga je ustanovil sam Simon Gregorčič in nosi danes njegovo ime, pa je organiziralo po okoliških vaseh kulturne in literarne večere, ki so zelo lepo uspeli. Že od 16. maja so se v Kobaridu vrstile dnevno prireditve kulturnega tedna, ki so se zaključile 24. maja, na dan, ko so Kobaridčani praznovali svoj občinski praznik, proslavili obenem rojstni dan predsednika

V KOBARIDU SO ODKRILI SPOMENIK PESNIKU SIMONU GREGORČIČU

Jugoslavije in Dan mladosti ter odkrili spomenik pesniku Simonu Gregorčiču.

Več tisočglava množica se je ta dan zbrala v Kobaridu, ki jo je sprejel ves v zelenju in zastavah. Od blizu in daleč so prišli počastiti mnogi zvesti častilci spomin pesnika, ki je bil vse življenje tako tesno povezan z ljudstvom, iz katerega je izšel, kar odseva tudi iz njegovih pesmi in jim daje ceno nesmrtnosti. Ves zagledan v bodočnost je Gregorčič v času, ki je bil našemu še tako odmaknjen, preroško zapel: Jugoslavija prihaja... Pel je v lepi blagoglasni govorici svojega domačega goriškega narečja. Bil je nerazumevan in preganjan, toda njegova vera v zmago ljudstva je ostala neomajna. Krepko je povedal:

— — nekoč se vse obraja —
palača pade, vstane bajta...

Zdaj mu je svobodno ljudstvo postavilo spomenik.

»Pozdravljeni v planinskem raju!« so klicali okrašeni slavaloki dobrodošlico množici, ki se je ob desetih dopoldne zbila na Trg svobode v Kobaridu, kjer stoji spomenik. Na slavnostni tribuni so se zbrali zastopniki ljudske oblasti ter političnih in kulturnih organizacij. Predsednik kobaridske občine Ivan Kurinčič, prvi pobudnik in prizadeven organizator pri pripravah za postavitve spomenika, je pozdravil narzoče in kratko orisal pomen slovesnosti. Za njim sta sporočila pozdrave zamejskih Slovencev Miladin Černe, zastopnik slovenskih prosvetnih društev iz Gorice in Rado Ravbar, zastopnik kulturno gospodarske zveze iz Trsta. Argentinski rojak Dominik Lisjak, predsednik odbora »Lipa«, slovenske zadruga in odbornik Simon Gregorčičevega odbora iz Argentine pa je sporočil tople pozdrave Slovencev iz Južne Amerike vsem slovenskim sestram in bratom doma in po svetu, dejal je, da so ti, čeprav daleč, v duhu prisotni na tej lepi pomembni svečanosti.

S toplo besedo je za njim opisala srečanja z Gregorčičem njegova osebna znanka, 93-letna upokojena učiteljica Karolina Lebanova. Nato pa je ljudski poslanec Ivan Regent, častni član odbora za postavitve spomenika, odkril spomenik. Godba je zaigrala državno himno, ko je zastor padel s pesnikovega 3.60 m visokega bronaste kipa, ki

*Gregorčičev večer,
ki so ga priredili naši
rojaki v Buenos Airesu.
Govori predsednik odbora
rojak Franc Gomilšček*

sta mu dala umetniško podobo arhitekt Tone Bitenc in kipar Jaka Savinšek.

Ivan Regent je nato orisal pesnika kot človeka in umetnika ter zaključil: »Ljudska Gregorčičeva pesem je dvigala naš rod in je namenjena vsemu človeštvu. Gregorčičevo ime je bilo naslov brigadi naših junakov, ki so se v osvobodilni borbi bili proti okupatorju in v tem boju zmagali. S tem, da odkrivamo spomenik Simonu Gregorčiču, se oddolžujemo njegovemu velikemu spominu in slavimo v njem pogumnega dramilca svobodnega duha in narodne zavesti, velikega človekoljuba, a zlasti velikega pesnika, čigar ime bo za vedno ostalo neizbrisno v zgodovini našega naroda in vsega jugoslovanskega ljudstva.«

Za Regentom je govoril pisatelj France Bevk, ki je naglasil: »Varujmo dragoceno izročilo Gregorčičevih besed, ki mu jih je narekovalo čisto srce, da ohranimo pridobljeno svobodo in da ne

krenemo s poti, ki nas vodi k napredku in v boljše življenje.«

Zastopniki raznih društev in organizacij so nato položili vence pred spomenik. Slovesnost je bila zaključena s kulturnim programom, pri katerem so sodelovali mešani pevski zbor prosvetnega društva »Simon Gregorčič« iz Kobarida, primorski akademski pevski zbor »Vinko Vodopivec«, recitatorji in godba delavskega prosvetnega društva »Svoboda« iz Anihovega.

Tudi pesnikov grob pri Šentlojrencu in njegov rojstni dom v Vrsnem, ki sta lepo urejena, sta imela ta dan številne obiskovalce. V Kobaridu so se popoldne in zvečer prireditve nadaljevale. Šele proti jutru se je mesto umirilo in je na Trgu svobode osamel pesnikov bronasti lik z rahlo sklonjeno glavo in roko na srcu, ves zamaknjen v večno prisluškovanje najtišjemu utripu srca.

P O D O M A Č I D E Ž E L I

— Brici so 25. maja praznovali svoj občinski praznik upravičeno ponosni na gospodarski napredek svoje občine. Gradnja velike briške vinske kleti lepo napreduje. Kmetijske zadruge v občini so imele lani 512 milijonov dinarjev prometa in 39 milijonov dinarjev čistega dohodka. Nadaljujejo z gradnjo vodovoda, v Cerovem ga že imajo. V načrtu imajo gradnjo stanovanj, prostorov za elektro servis ter skladišč za kmetijske pridelke, umetna gnojila in kmetijske stroje.

— Hranilne vloge februarja so v državi narasle za milijardo 775 milijonov in znašajo skupno 50 milijard 345 milijonov dinarjev.

— Pivci vedno bolj povprašujejo po sadnih sokovih in pivu, poraba žganja in vina pa pada, so ugotovili na občnem zboru gostinske zbornice v Beogradu.

— Produktivna mizarska zadruga v Sevnici je tudi v tujini dobro znana po svojih odličnih izdelkih. Letos so poslali v New York okrog 100 specialnih kosov pohištva. Veliko drugih izdelkov pa je našlo odjemalce na Švedskem, v Švici in drugod.

— Rudnik v Krmelju bo letos 3. julija, ko imajo slovenski rudarji svoj praznik, slovesno praznoval 150-letnico obstoja. Ob tej zgodovinski slovesnosti bodo izdali v posebni knjižici zgodovino krmeljskega rudnika. Na ta dan bodo v Krmelju odprli tudi zdravstveni dom.

— Gradbeno podjetje »Zasavje« v Trbovljah ima letos veliko gradenj. Dovršiti mora gradnje velikih stanovanjskih blokov pri Ličarju in pri gimnaziji, dalje gradnjo industrijske kovinske šole na Topolovškem ter industrijsko rudarsko šolo na Volbenku. V načrtu je gradnja stanovanjskega bloka za rudnik, gradnja osemletne osnovne šole na Plevčakovem hribu, regulacija Trboveljščice, gradnja tovarne zidakov pri trboveljski elektrarni ter razne manjše adaptacije.

— V Trebnjem gradi občina šeststanovanjsko hišo, ki bo vseljiva jeseni. Za to nameravajo zgraditi še dve takšni hiši. Vsaka bo veljala 14 milijonov dinarjev.

— Šentruperčani si grade vodovod. Težave so imeli s kanalizacijo. Pri gradnji vodovoda se je posebno izkazala šentruperška kmetijska zadruga, ki je prispevala tri milijone dinarjev.

— Lani smo izvozili iz Jugoslavije 1.084.000 parov razne obutve. Zmogljivost tovarn je znašala lani 11.700.000 parov čevljev. Največje industrijsko podjetje obutve v državi je v Borovem, kjer dajo na trg letno 3.200.000 parov obutve.

— Pol kilometra dolg most čez Savo gradijo pri Slavonskem Brodu. To bo eden največjih mostov v Jugoslaviji. Most bo širok 15 metrov. Imel bo traso za železnico in cesto ter pločnik za pešce. Na eni strani bo most betoniran, na drugi pa jeklen. Jekleni del mosta je potreben zato, da bo most dovolj visoko nad vodno gladino in da bo pod njim omogočena plovba tudi za večje rečne ladje.

— Na Zlatem polju pri Kranju so začeli graditi novo veliko stanovanjsko naselje, ki bo imelo 200 stanovanj.

— Zvezna jugoslovanska vlada je ob koncu aprila potrdila proračun za letošnje pospeševanje kmetijstva. Proračun določa v ta namen milijardo 800 milijonov dinarjev. Največ od tega zneska je določenega za poljedelstvo.

— Industrijska proizvodnja je bila v prvih treh letošnjih mesecih za 10 odstotkov višja kakor lani.

— Okrajni svet Svobod in prosvetnih društev Novo mesto je razpisal Trdinove nagrade za leto 1959 v skupnem znesku 160.000 dinarjev za literarno, likovno, znanstveno in reproduktivno amatersko dejavnost.

— Prvega junija so odprli v Radovljici čebelarški muzej, ki je po svojih bogatih zbirkah in vzorni ureditvi edinstvena posebnost. Muzej je uredila Zveza čebelarških društev Slovenije.

— Solkanska industrija, apna bo za polovico povečala proizvodnjo, ko bosta zgrajeni dve novi peči. Z gradnjo bodo začeli v kratkem, stroški pa so ocenjeni na 81 milijonov 600 tisoč dinarjev.

— Po sporočilu državnega tajništva za blagovni promet se bo občutno pocenila kava, riž, južno sadje in skoraj vse začimbe. Pocenitev je posledica večjega uvoza in znižanja uvoznih koeficientov.

— Cepivo proti otroški paralizni bomo še to poletje začeli izdelovati doma. To cepivo smo doslej uvažali, zdaj pa ga bo izdeloval Higijenski inštitut v Srbiji. Letos bodo izdelali do 300.000 doz tega cepiva. Prihodnje leto se bo pa proizvodnja povečala na okrog 2 milijona doz.

Motiv s Krke na Dolenjskem

(Foto: Virag)

Moravče pri Gabrovi

(Foto: Pavli)

Spominska svečanost ob 41. obletnici radgonskih žrtev 24. maja v Gornji Radgoni

*I v nas se zbudil je upor
zato smo morali umreti
in kot samotni v polju bor
v snu zremo v sonce, ki Vam sveti.*

(Nagrobni verz na spomeniku radgonskih
žrtev v Gornji Radgoni)

Enainštirideset let je minulo od znanih vojaških uporov v Judenburgu, Muravi in Radgoni. Upor se je tragično zaključil. Surova vojaška klika bivše Avstro-Ogrske je obsodila na smrt in ustrelila 10 Slovencev, 2 Bosanca in 2 Italijana.

Voditelji vojaškega upora v vseh treh krajih so bili slovenski vojaki, in sicer: V Judenburgu narednik Hafner iz Škofje Loke, v Muravi Boštjan Olip, iz Radovljice na Gorenjskem, v Radgoni pa Melihen in Ukovič, oba iz Slovenskega Primorja.

Naveličani vojnih strahot so se uprli z orožjem v roki, hoteč napraviti konec grozotnemu klanju prve svetovne vojne in silnemu trpljenju sestradanih in zatiranih ljudskih množic.

V letu 1918 je bilo v bivši Avstro-Ogrski več vojaških uporov. Jeseni tega leta so se uprli mornarji v Boki Kotorski, v Pulju, ter slovenski vojaki v Codroipu v Italiji. Pozneje so se začeli upirati tudi vojaki drugih narodov. Toda sinovi malega slovenskega naroda so se prvi uprli in tako vsem narodom pokazali pot, ki je vodila v rešitev.

Iz dokumentov, ki jih hrani zgodovinski arhiv v Ljubljani, je razvidno, da so bili vsi na smrt obsojeni borci zavedni Jugoslovani, prežeti z na-

predno miselnostjo. Umrli so za boljši in pravičnejši svet, za narodno in socialno osvoboditev jugoslovanskih narodov.

Dne 24. maja je bila v Gornji Radgoni žalna svečanost, združena s proslavo 40. obletnice delavskega gibanja v Jugoslaviji, ki se je razvila v močno manifestacijo, kakršne ljudje v teh krajih že dolga leta ne pomnijo.

Na večer pred proslavo ni bilo v Gornji Radgoni niti ene hiše, ki ne bi bila okrašena z zastavami in zelenjem. Vsa Radgona in okolica se je zvečer udeležila baklade, po gričih, ki objemajo ta prelepi slovenski kraj, pa so zagoreli veliki in številni kresovi.

Ljudje so grobove padlih junakov dobesedno zasuli s cvetjem in položili šopek rdečih nageljnov tudi na grob pogumnega dekleta, ki je kljub terorju takoj po ustrelitvi — na zemljo, na kateri so ležali mrtvi borci in jo pojili s svojo srčno krvjo — položila velik šopek rož.

»Kar storiš za sebe, to že s tabo izgine, kar storiš za narod, ostane vselej« je zapisal že pokojni pesnik Simon Gregorčič. Ljudi, ki so živeli le za sebe, se spominjajo kvečjemu njihovi sorodniki. Spomin na junake, ki so umrli za svobodo svojega ljudstva, pa živi in bo živ, dokler bo živ narod sam. Še stoletja bodo njihovi grobovi navdihovali in vzgajali mlade rodove, da se bodo borili za vse, kar je na svetu plemenito in pošteno. Najmočnejša je mrtvih propaganda...

Na grobovih radgonskih žrtev in padlih borcev iz narodnoosvobodilne vojne je mladina tega kraja in okolice še enkrat prisegla, da se bo neomajno borila za dokončno uresničenje visokih človeških idealov, za katere so oni padli.

Tomo Brejč

Mr. Florijan Pishek iz Kostrevniške doline misli na domače kraje

Rojak iz litijske občine mr. Florijan Pishek se večkrat oglasi v ameriški Prosveti in poroča o življenju v svojem kraju Neffs v Ohio. V svojih člankih pa omenja vesel tudi dopisnike, ki pišejo v »Rodni grudi« in drugih listih iz njegove prelepe zelene doline. Tudi meni se večkrat oglasi in prosi za sporočila, kako žive sedaj ljudje v tej, nekdanji odročni in zapuščeni dolini.

Kostrevniška dolina ima zdaj kar dobro cestno zvezo do Šmartna in Litije, skozi dolino pa je potegnjena nedavno dokončno urejena cesta čez hrib Bukovje in mimo Candrovega križa pa do znamenitega dolenskega hriba Primskovega, od koder je lep razgled. V Kostrevnici imajo lepo novo šolo, pa tudi šolo na Primskovem so preuredili, da je res kraju v ponos. Zdaj bodo domačini dali v delo še nove šolske klopi. Na nedavnem sestanku šolskega odbora, ki ga vodi do-

*Rojak Florijan
Pishek s svojim
»konjičkom«
pred svojim
domom
v Neffsu, Ohio*

AMERIŠKI PIKNIK BO V POLHOVEM GRADCU

Kakor smo že napovedali, je odbor za organizacijo letošnjega ameriškega piknika v starem kraju 4. julija nameraval tega prirediti ob lepem Zbiljskem jezeru. Ta kraj pa ima poleg številnih lepot in romantike to pomanjkljivost, da ob dežju večje število izletnikov težko dobi streho, ker v bližini ni kakšnega večjega turističnega doma ali hotela. Iz izkušenj vemo, da se na ameriškem pikniku, ki je pri nas dobil že tradicijo, vedno zbere veliko izletnikov in to rojakov, ki pridejo, da se tu srečajo z znanci, s seboj pa privedejo tudi svoje sorodnike. Zato je bil odboru predlagan za prireditev piknika drug kraj in prireditveni odbor, ki se je prepričal, da bi ta kraj za piknik v vsem ustrezal, je ta predlog tudi sprejel. Torej bo letošnji piknik 4. julija v romantičnem Polhovem Gradcu, ki je prav tako blizu Ljubljane — saj je oddaljen komaj 19 kilometrov. Tukaj bo

piknik veselo potekal tudi, če bi za kakšno urico sonce zakrili oblaki in bi začelo malo deževati. Nihče ne bo moker in zato slabe volje, saj bo za goste dovolj prostora v lepem novem turističnem domu. Pa tudi okolica Polhovega Gradca, te starodavne slikovite vasice pod mogočnimi polhovgrajskimi dolomiti, je tako lepa, da bodo rojaki izletniki, ki jih bo letos gotovo zelo veliko, res lahko vsestransko zadovoljni. Program prireditve bo pester.

Pripomnimo naj še to, da so v prireditvenem odboru rojakov nastale manjše spremembe. Namesto rojakinje Josie Zakrajškove, ki zaradi bolne matere letos ni mogla priti na obisk v Jugoslavijo, je v odboru rojakinja Frances Vider iz Clarendon Hills, Ill., bivša glavna podpredsednica Progresivnih Slovenk in dolgoletna predsednica PD krožka št. 9. Namesto rojaka Joe Zelenca, ki bo pozneje prišel na obisk, pa je v odboru znani ameriški društveni delavec rojak John Tavčar iz Clevelanda.

PRIREDITEV V LJUBLJANI

V času obiskov naših rojakov priredi Slovenska izseljenska matica skupno s svojimi podružnicami vsako leto posebno izseljensko prireditev. Letos bo ta prireditev 12. avgusta v Ljubljani. V dvorani Slovenske filharmonije bodo nastopili priljubljeni solisti in ansambli ljubljanskega radia, ki jih naši evropski rojaki dobro poznajo iz radijskih oddaj. Podružnice Slovenske izseljenske matice bodo za obisk te prireditve za rojake organizirale vožnje s posebnimi avtobusi.

KAJ PRIPRAVLJA PODRUŽNICA V KOČEVJU

Podružnica Slovenske izseljenske matice v Kočevju bo tudi letos priredila za izseljence in za rojake povratnike s svojega območja v avgustu posebno zabavno prireditev s kulturnim programom, pri katerem bodo sodelovali solisti ljubljanskega radia. Podružnica bo organizirala tudi poseben izlet v Postojnsko jamo.

mačin logar Markovič, so sklenili, da njihovi šolarji ne smejo več posedati v slabih klopih. Pa so okoličani brž začeli podpisovati polo in se je vsak zavezal, da bo daroval za nove šolske klopi po nekaj kubikov lesa. Zdaj so zbrali že toliko, da bodo z darovanim lesom poplačali tudi mizarje.

V Kostrewniški dolini imajo marljivo delujočo kmetijsko zadrugo, ki ima že precej modernih strojev, pa tudi traktor in avtomobil. Vredno je omeniti, da so iz doline izboljšali cesto na Jelšo. Ljudje iz Kostrewniške doline in okolice imajo stalen zaslužek v povečani šmarski tovarni usnja in krzna, pa tudi v lesnem podjetju, ki izdeluje stavbeno pohištvo za razne kraje na Gorenjskem, tako tudi za nove stolpnice v Kranju in na Jese-nicah, in razno opremo za nove stavbe po vsej državi. Kostrewničani so tudi veseli, ker imajo redno dnevno avtobusno zvezo do Ljubljane.

Pa še besedo o kostrewniškem rojaku Florijanu Pišku. Njegov pokojni oče je bil čevljar,

pozneje pa uslužbenec na sodišču v Litiji. Florijanova sestra, poročena Starman še živi v Kostrewniški dolini. Florijan Pišek je doma v mestu Neffs, kjer je še sedem slovenskih družin. Nekoč je bil ta kraj velika rudarska naselbina. Rudnik pa je izčrpan in mladina se je izselila. Mr. Pišek, kot zaveden rojak, obiskuje vse slovenske prireditve v okolici. Nedavno je segel v roke celo rojaku Jožetu Britzu, ko sta se srečala na prireditvi slovenske narodne jednote v Pensylvaniji. Pišek je podprl tudi akcijo rojaka Britza za nabavo kinoprojektorja za šolo v Šmartnem pri Litiji. Čeprav je Pišek kopal v ameriškem podzemlju rudo 42 let, ima še zmeraj za pisanje pripravno roko. Le naj še večkrat kaj napiše v Prosveto, saj ima mož dovolj življenjskih izkušenj. Zdaj slavi ta kostrewniški rojak 70-letnico in je prav, če mu za življenjski praznik izrečemo iskrene čestitke z željo, naj bi še kaj napisal o mladostnih spominih iz zmeraj lepe, zelene Kostrewniške doline.

Jože Župančič

ni trg v Idriji s spomenikom borcem iz narodno-osvobodilne borbe

Mesto živega srebra, čipk in žlikrofov

Naš naročnik, rojak Anton Velikonja iz Cadogana, Pa., doma iz Idrije, je želel, da bi kdaj napisali kaj iz njegovega rojstnega kraja. Danes mu to željo izpolnjujemo in seveda tudi vsem ostalim rojakom, ki so doma iz Idrije.

Po ustnem izročilu so v tem kraju odkrili sledi živega srebra prvič prav na leto odkritja Amerike, to je leta 1493. Petnajst let kasneje pa so naleteli na glavno živosrebrno žilo. To je bilo 22. junija 1508. Tega odkritja se Idrijčani vsako leto spominjajo in ta dan praznujejo s posebnimi slovesnostmi. Živosrebrni rudnik v Idriji je edini v Jugoslaviji in po velikosti šesti na svetu. Pestra, zanimiva je zgodovina tega rudnika, ki je v stoletjih menjal nešteto gospodarjev — od fevdalnih gospodov do avstrijskih vladarjev. Dvajset let so ga izkoriščali Italijani, toda to niso bila leta napredka, temveč nazadovanja. V vseh teh letih Italijani niso našli niti časa niti sredstev za izboljšanje rudniških naprav ter socialnih razmer rudarjev. Le rudnik so temeljito izčrpali.

Pred prijetno gostilno »Na razpotju« v Srednji Konomlji sem srečal prijaznega 79-letnega upokojenega rudarja Ivana Kogea, ki je v prijetni idrijski govorici razgrnil pred menoj sedem zadnjih desetletij zgodovine Idrije. Govoril mi je o stavekah, o upornih, zavednih idrijskih rudarjih. Niso se uklonili fašistom, ob vsaki priložnosti so pokazali, kdo so in kaj hočejo. Ko se je začela druga vojna, so šli v partizane. Povsod, kjer koli so bili, so se borili odločno in vztrajno. Ko so fašisti najbolj potrebovali dragoceno kovino njihovega rudnika, so se odločili, da bodo minirali rudnik. To izredno drzno akcijo so izvršili v noči od 5. na 6. februar 1944 v globini 380 metrov. Uspelo je.

Zlata poroka pod Gorjanci

Leta 1906 je Franc Tutin, star 23 let, zapustil rodni dom v Gabrju pod Gorjanci in odšel za kruhom v daljno Ameriko. Tri leta pozneje mu je sledila njegova zaročenka Francka.

Ona se je vrnila domov leta 1912, on pa po prvi svetovni vojni. Vrnil se je kot invalid. Pri rudniški nesreči je bil težko poškodovan. Ves čas bivanja v Ameriki sta se zadrževala v državi Pensilvanija.

V zakonu se jima je rodilo 12 otrok, od katerih jih živi še osem. Oba sinova sta se že od pričetka pridružila partizanom, s katerimi je sodelovala vsa družina. Zato so jim belogardisti že 1942 požgali domačijo. Vso vojno se je zato družina potikala in prenočevala po skednjih in pri dobrih ljudeh.

Zakonca Tutin sta letos 30. aprila praznovala zlato poroko. V življenju sta izkusila marsikaj, vendar je posebno mama še kar krepkega zdravja in vedno dobre volje. Oče Tutin se rad spominja znancev iz Pensilvanije in vsem pošilja tople pozdrave.

P. Romanič

Nov stanovanjski blok v Idriji, ki sta ga zgradila uprava rudnika in mestna občina. Po vojni je bilo v Idriji zgrajenih mnogo več stanovanj, kakor prej v dolgi 27-letni okupaciji pod Italijani (Fotografije Š. Letinič)

Nekaj dni kasneje so uničili električno centralo in vodovodno napeljavo. Okupatorji so besneli; požgali so več vasi, streljali so talce, a upornih Idrižčanov niso mogli ugnati.

Zdaj rudar ni več trpin, samo stroj, ki bi se moral neprestano bati, da bo odpuščen. Rudnik upravlja delavski svet. Rudarji se zavedajo svojih pravic. Tudi za njihovo zdravje in varnost je vse drugače preskrbljeno kakor je bilo včasih.

Da, v Idriji polje novo življenje. Skoraj na vsakem koraku to opaziš. Pozdravljajo te nove stavbe, visoke, moderne stanovanjske hiše. Povsod pa je sedanost trdo povezana s preteklostjo. Rudniško gledališče je bilo v tem mestu ustanovljeno že leta 1769, to stavbo pa so l. 1903 spremenili v gasilski dom. Idrija je imela prvo slovensko reklo od l. 1901 do 1923, ko so jo Italijani ukinili. Zdaj je v njeni stavbi rudarska industrijska šola. Čipkarsko šolo pa je dobila l. 1876 in je dala zanjo pobudo rudarjeva hčerka Ivanka Ferjančičeva, ki je modernizirala staro domačo čipkarsko obrt. Idrija in okolica ima zdaj okrog 5000 čipkarič. Te oddajajo svoje lepe izdelke podjetju »Čipka«, ki skrbi za prodajo. Čipkarstvo v Idriji je staro 200 let. Leta 1834 so idrijske čipkarice zaslužile za svoje izdelke 4000 goldinarjev, a l. 1957 je bil njihov zaslužek 114 milijonov dinarjev. Umetnost izdelovanja čipk prehaja iz roda v rod. Začno že čisto mlada dekletca, ki se kmalu razvijejo v prave umetnice. Naročila z načrti dobivajo iz inozemstva. V Italiji, Franciji, Zahodni Nemčiji, Ameriki in drugod najdeš visoko cenjene in občudovane nežne izdelke idrijskih čipkarič.

Pa še eno posebnost ima Idrija. Tudi ta je daleč znana. Najbrž ste že uganili, da so to idrijski žlikrofi, specialiteta idrijskih gospodinj, ki je skupaj z bakalco (mesno omako, pripravljeno največkrat iz koštrunovine in začinjeno z začimbami) nekakšna narodna jed v Idriji. In ta je zelo dobra, kar mora priznati vsak, ki jo je kdaj poskusil.

S. L.

Nekoč je bilo to pogorišče prijazna domačija »Pri Zličniku«, danes pa je nema priča grozodejstva okupatorja, ki je leta 1945 prebivalce te domačije v njej žive sežgal

(Foto S. Letinič)

Del idrijskega rudnika

Mlada idrijska čipkarica

Domov je prišla umret

Zora Uršičeva se je rodila v daljnem Indianopolisu v ZDA v primorski družini. Oče in mati sta bila doma iz Kobarida. V otroških letih je izgubila bratca, nato pa še očeta, ki se je pri delu v livarni smrtno ponesrečil. Tako si je tudi Zora na tujem služila kruh: v Argentini, nato v Rimu in nazadnje v Angliji. Povsod so jo imeli radi, ker je bila pridna in bistra. Govorila je 4 jezike. Vedno je hrepenela po domačih krajih, upala je, da se kmalu vrne in bo kakor je njena mati, uživala pokoj na domačih tleh.

Res se je vrnila. Toda žal — brezupno bolna. Do zadnjega je upala, da ji bodo domači kraji vrnili zdravje, a bilo je prepozno. Kljub skrbni zdravniški negi se ji je življenje izteklo 5. februarja letos, ko je bila komaj dva meseca med nami. Podlegla je raku, stara komaj 45 let. F. Kurinčič

Domovina NA TUJIH TLEH

ZAHVALA

Spoštovani, dragi odborniki in člani društva »Slavček«!

Vam in g. jugoslovanskemu konzulu se prav lepo zahvaljujem za pozornost in denarno darilo. Vse priznanje društvu »Slavček«, ki tako složno deluje in ne pozablja nas siromašnih. Vaša hvaležna zvesta članica

vdova Marija Papež
iz Falck Hargarten, Moselle,
Francija

KULTURNI FESTIVAL »ZARJE« V BUENOS AIRESU

Argentinsko-slovensko društvo »Zarja« (Amanecen) priredi 20. junija v dvorani »Casa Suiza« svoj prvi letošnji kulturni festival. Na sporedu bo moderna veseloigra francoskega pisatelja d'Hervillieza v kasteljanščini »Chalet con muebles de alquilla« (Dvorec s pohištvo se odda v najem). Igro bo prikazal mladinski dramatični odsek »Zarje«. Prav tako bo nastopil »Zarjin« pevski zbor.

KLUB SLOVENSKIH UPOKOJENCEV

Dne 8. februarja so slovenski upokojenci v Waukeganu-North Chicagu Ill. ustanovili svojo posebno organizacijo Klub penzionistov. Predsednik klubovega odbora je Frank Nagode, tajnik in blagajnik pa Jože Klaužer.

JUBILEJI DRUŠTEV

Letos bo proslavljalo društvo »Moška enakopravnost« št. 119 SNPJ v Waukeganu, Ill. 50-letnico obstoja. — Društvo št. 6 SNPJ »Bratstvo« v Syganu, Pa. (eno od društev ustanoviteljev SNPJ) je proslavljalo 24. maja že 55-letnico ustanovitve. Od ustanoviteljev društva je živ še Julius Lesjak. — 25. aprila pa je proslavljalo svojo 50-letnico društvo št. 113 SNPJ v Pricen, Utah. Vsem društvom-jubilantom naše čestitke.

NOVI ODBOR PROGRESIVNIH SLOVENK

Na VII. konvenciji Progresivnih Slovenk Amerike, ki je bila 2. in 3. maja v Slovenskem narodnem domu na Waterloo Rd. v Clevelandu, so bile izvoljene: za glavno predsednico Josie Zakrajšek, ki je bila prej dvajset let glavna tajnica

te organizacije, prvo podpredsednico Manca Bachel, drugo podpredsednico Tončka Urban, tretjo podpredsednico Anna Grill, glavno tajnico Josephine Tratnik, glavno blagajničarko Ivanka Shiffrer, predsednico prosvetnega odbora Viki Poljšak, urednico Mary Ivanusch, glavno zapisnikarico pa Theresa Kranjc. Članice relifnega odbora: Lenčka Mikus, Mary Ukmar, Marica Lokar in Mary Durn. Članice prosvetnega odbora: Mary Kobal in Josephine Henikman. Novemu odboru čestitamo k izvolitvi in želimo veliko uspehov!

UREDNIKA — UČITELJICA NA VIŠJI ŠOLI

Hčerka urednika Glasa SDZ v Clevelandu Antona Sabca, Nadine Sabec, ki je tudi urednica angleškega dela Glasa (Our Voice), je nastopila službo na collinwoodski višji šoli (Collinwood High School), kjer poučuje angleščino in dikcijo za radio. Studirala je na Miami univerzi v Oxfordu, O., kjer je prejela na-

Pokojna soproga našega naročnika rojaka Franka Hrelle iz East Helene, Montana. Bila je gorenjsko dekle. njeno zvesto srce se je ustavilo pred osmimi leti. Rojak Hrelle, ki te težke izgube kar ne more preboleti, pa je po rodu Belokranjec

slov Bachelor of Science degree. Po tej maturi pa je nadaljevala svoje študije na Western Reserve univerzi ter dosegla naslov Master of Arts degree.

PROGRESIVNE SLOVENKE POSLALE KLINIKI SPET NOV APARAT

Relifni (pomožni) odbor organizacije Progresivnih Slovenk Amerike v Clevelandu je poslal 27. februarja oddelku ljubljanske kirurške klinike za plastično kirurgijo poseben aparat »electrodermatom« za snemanje in rezanje zdrave kože ob plastičnih operacijah. Aparat je stal 337,35 dolarja (približno 205.000 dinarnih dinarjev).

ZMAGA SLOVENKE

Barbara Okleshen iz Chicaga je zmagala v razpisu hotela Hilton za naslov lepote kraljice hotelov srednjega zahoda. Zaposlena je kot tajnica v hotelu Palmer House. Za nagrado je dobila prosto potovanje v New York, na Florido in v Kalifornijo, kjer bo častni gost znane hotelske družbe Hilton.

POZDRAV NOVEMU JUGOSLOVANSKEMU VELEPOSLANIKU

Novi jugoslovanski veleposlanik v Washingtonu Marko Nikezić je obiskal razna velika mesta v ZDA. Tako tudi Chicago, kjer je bil tudi v glavni uradu Slovenske narodne podporne jednote in Prosvete. Jugoslovanski odbor mu je 19. aprila priredil v hotelu Sherman v Chicagu pozdravni banket.

NOVI ODBOR PRVE SLOVENSKE ZADRUGE

Prva slovenska zadruga v Buenos Airesu je imela 5. aprila svoj redni občni zbor. Na njem je bila obnovljena za dve leti polovica odbora, ki ga sestavljajo zdaj naslednji člani: predsednik Dominik Lisjak, podpredsednik Andrej Lisjak, tajnik Slavko Brišček, blagajnik Alojz Strle, odborniki Mirko Peljhan, Leopold Skrbec in Ciril Tušar. Preglednika računov pa sta Anton Podlogar in Franc Milharčič.

KSKJ V LETU 1958

Po podatkih, navedenih na zadnji polletni seji Kranjsko slovenske katoliške jednote (KSKJ) s sedežem v Jolietu, je imela ta najstarejša slovenska podporna jednota konec leta 1958 v oddelku odraslih 30.790 članov, v mladinskem oddelku pa 14.989 članov in članic, skupno 45.779 članov in članic. Novih članov so v letu 1958 pridobili 1400, umrlo jih je

371, črtanih pa je bilo 992. Za umrli-mi člani so izplačali v letu 1958 302.750 dolarjev posmrtnine. KSKJ je imela konec 1958 skupno 12 mili-jonov 295.810 dolarjev premoženja.

SMRT SLOVENSKEGA PILOTA

Dne 24. marca se je smrtno po-nesrečil 26-letni poročnik Lawrence Turki (Turk), ker je bojno letalo Scorpion tresčilo blizu otoka Pres-que v državi Maine na tla. Pokojnik je sin slovenskih staršev ter je bil rojen v Herminie, Pa. Nesreča je to-liko bolj tragična, ker je pokojnik leta 1958 z odliko dovršil študije na univerzi države Pennsylvanija ter se je nameraval letos v juniju, ko bi odslužil vojaški rok, vrniti na univerzo, da napravi še doktorat.

USPEŠEN SLOVENSKI SPORTNIK

Newyorški slovenski list »Glas na-roda« poroča, da se je oglasil pri njih slovenski športnik Yul (Julko) Jošt. Igra »volleyball«, odbojko in je v njej dosegel lepe uspehe. Ima že vrsto trofejev in raznih pokalov za svoje zmage. Dalj časa je bival v Chicagu, kjer je bil član tamošnje plesne skupine radijskega kluba, ki večkrat nastopa tudi v radiu. O nje-govih uspehih so pisali razni športni časopisi in za Jošta se zanimajo tudi ameriški Ukrajinci, ki imajo v od-bojki prvaka Gabriela Budisina, s katerim je Jošt tudi že igral.

OBOČNI ZBOR SLOVENSKEGA PODPORNEGA DRUŠTVA V VILLI DEVOTO

Dne 12. aprila je imelo Slovensko podporno društvo v Villi Devoto svoj redni občni zbor. Najprej je poročal predsednik odbora za argen-tinsko-jugoslovansko bolnišnico dr. Brešan o delovanju tega odbora. Odborniki so podali poročila, nato pa je bilo precej govora o pripra-vah za proslavo 25-letnice društva, ki bo prihodnje leto in pa o gradbe-nih načrtih za novi dom društva, ki je zelo potreben celotni slovenski naselbini v tem delu Buenos Airesa.

VELIKA PRIREDITEV V KORIST POLMESEČNIKA »LIPE«

Združena napredna slovenska dru-štva v Buenos Airesu in okolici so priredila 25. aprila veliko kulturno prireditev v korist slovenskega na-prednega polmesečnika LIPA. Sode-lovali so člani društev Zarja, Ljud-ski oder, pevski zbor Zarje, pevski zbor Slovenskega podpornega dru-štva iz Ville Devoto, folklorna ples-na skupina argentinsko-jugoslovan-skega društva iz Dock Suda ter tam-buraški zbor »Jorgovan« istega dru-štva. Poleg tega so bili še govori, deklamacije, solistični nastopi z vi-

olino in harmoniko itd. Prav tako sta sodelovala naš znani pianist An-ton Soler-Biljenski in znani barito-nist Angel Hrovatin. Nameravali so prikazati tudi slovenski film »Ves-na«, ki pa žal ni došel pravočasno.

FESTIVAL SLOVENSKEGA PODPORNEGA DRUŠTVA V VILLI DEVOTO

Slovensko podporno društvo v Bu-enos Airesu (Villa Devoto) je imelo 23. maja za državni praznik Argen-tine in ob 24-letnici svoje ustano-vitve izreden umetniško-plesni festi-val. Na sporedu je bil govor pred-sednika Rudolfa Živca, zatem je pel mešani zbor pod vodstvom zboro-vodje Jakoba Kreblja, otroci članov društva so pod vodstvom Borisa Zlobca prikazali nekaj ljudskih ple-sov (razna kola), zatem so prikazali enodejansko opereto »Snubači« slo-venskega skladatelja Vinka Vodo-pivca (pod vodstvom Mariana Kodel-je in Borisa Zlobca), ob koncu pa je bil še družabni večer. Prireditve je zelo uspela.

PRVI ODBOR DOMA JUGOSLO-VANSKIH IZSELJENCEV V KAIRU

Kakor smo že poročali, je bil fe-bruarja ponovno odprt Dom jugo-slovanskih izseljencev v Kairu.

Osmega marca je pripravljalni od-bor sklical občni zbor. Ob tej pri-ložnosti se je včlanilo v Dom 73 čla-nov. Izvoljen je bil nov odbor, ka-terega sestavlja 11 članov, kakor zahtevajo tamkajšnji predpisi. Spre-jeta so bila tudi pravila Doma. Za predsednika je bil izvoljen arhitekt Milan Freudenreich, za podpreds-ednika trgovec Dj. Cicković, za tajni-ka profesor Said Musić, za blagaj-nika Lucijan Pušić.

Našim rojakom v Egiptu bosta jugoslovanska domova v Kairu in Aleksandriji poleg razvedrila in družabnosti nudila tudi jezikovne tečaje. Ti bodo zlasti koristni za mlado generacijo, ki na tujem kar prehitro pozablja domačo govorico. V obeh domovih nameravajo prire-diti tečaje za slovenščino, srbsčino in makedonščino. Vse tečaje bo vo-dil profesor Said Mušić, ki bi v ta namen prebil tri dni tedensko v Kai-ru, naslednje tri dni pa v Aleksan-driji.

USPEH MLADE SLOVENKE

Dijakinja Dorothy Ann Krultz iz Greenwooda, Wis. je prejela ob po-sebnem razpisu prvo nagrado 1.500 dolarjev za svoj spis o gospodinj-stvu in sorodnih predmetih. Nagra-da je v obliki plačane šolnine. Do-rothy obiskuje srednjo šolo in je zmagala v tekmovanju, ki se ga je udeležilo 10.000 dijakinj iz 379 sred-njih šol v državi Wisconsin.

Naš naročnik rojak Matt Klemen iz Euclida je tudi priden in spreten vrt-nar, kar dokazuje ta slika

SLOVENSKI FESTIVAL V CHICAGU

Slovenski radijski klub, ki podpi-ra edino slovensko radijsko uro za Chicago in okolico, je priredil 5. aprila v Chicagu Slovenski festival, na katerem so nastopili pevski zbor »France Prešeren«, slovenski radij-ski plesalci, mladinske skupine in prvič tudi naš najmlajši rod, ki se-stavlja mladinski zbor Radijskega kluba. Med solisti so uspešno nasto-pili znani umetniki in umetnice. Po-sebnost je bil nastop 12 zalih deklet, ki so ob primerni glasbeni spremljavi predstavile gledalcem 12 mese-cev leta. Po programu se je razvila prijetna domača zabava. Izvolili so tudi kralja in kraljico slovenskega valčka. Pomembna točka je bila tu-di podelitev Slovenskega odlikova-nja za letošnje leto. Prejel ga je rojak John Gotlieb, prejšnji urednik Novega sveta.

50 LET MESEČNIKA »ZARJA«

Na seji glavnega odbora Sloven-ske ženske zveze v Chicagu so ugo-tovili, da ima organizacija, ki deluje tudi kot zavarovalna organizacija, 407.139 dolarjev premoženja (31. XII. 1958). Svoje člane zavaruje organi-zacija za posmrtnino. Premoženje imajo naloženo v raznih vrednost-nih papirjih in naložbah. Slovenska ženska zveza je bila ustanovljena 19. decembra 1926 v Chicagu. Letos bo proslavila 30-letnico svojega gla-sila, mesečnika »Zarja« (The Dawn) s slavnostno izdajo na 48 straneh.

SLOVENSKI KANDIDAT

V Oglesbyju, Ill. je kandidiral za občinskega pomožnega nadzornika bivši mestni policaj rojak A. J. Pe-terlin ml.

Rojaki nam pišejo

SAJ TO JE KOŠCEK
NASE DOMAČE ZEMLJE

Moers, Deutschland

Z velikim veseljem sem prejel Rodno grudo. Skušal bom temu našemu domačemu listu pridobiti še več naročnikov, saj to je košček naše domače zemlje. List nas tako lepo scznanja z delom in napredkom v domovini in življenjem rojakov.

Franc Kosmač

HVALA VSEM SKUPAJ
ZA VAŠ TRUD

Lorain, Ohio

Hvala za Rodno grudo. Zdaj sem precej zaposlen, ker delam po pet dni v tednu v tovarni cevi. V prostem času se pa ukvarjam tudi z mizarstvom, kar sem izučen in mi tukaj v Ameriki pride zelo prav. Zdaj se sliši, da bodo v železarski industriji stavkali, kar bo trajalo gotovo nekaj mesecev.

Stanley Mramor

NAJLEPSI DAR, KI SEM GA
PREJEL ZA GOD

Lanus Este, Argentina

Prav za god sem prejel koledar in to je najlepší dar, ki sem ga kdaj prejel za svoj god. V njem je vse najlepše in najboljše, kar ste nam mogli dati.

Jože Senica

POSEBNA ZAHVALA
ZA OKUSNO IZDELANO
NASLOVNO STRAN

Seebach, Zürich, Svica

Rodna gruda je res lepa in jo vsi z veseljem beremo. Posebno zahvalo Vam moramo izreči za okusno izdelano naslovno stran, lepe barve in krasni narodni motivi. Naročam tudi koledar. Vsem srčne pozdrave. Hvaležna

Julka Remškar

PRGISČE DOMAČE ZEMLJE

Aachen, Deutschland

Letos bo prišla moja žena na obisk v Jugoslavijo in bo ob tej priložnosti tudi

Vas obiskala. Tam od Litije, kjer je bil doma moj oče, pa mi bo prinesla prgišče rodne zemlje. Če umrem, mi jo bo vrgla v grob, da me tukaj na tujem ne bo tlačila samo tuja zemlja, ampak bo zraven tudi naša domača s krvjo prepojena zemlja. Če pa bo kdo od družine prej umrl, bo pa to prgišče domače zemlje zanj. Jaz sem že dve leti v postelji. Tukaj so tovarne in cinkarne, Slovencev je pa zelo malo.

Anton Taufer

KO JE CVETELA STOLETNA
ROŽA NA IZANSKEM GRADU

Detroit, Mich.

Obnavljam naročnino za Rodno grudo, ki jo imam zelo rad. Všeč so mi slike in članki iz domovine. Vedno najprej pogledam, če je kaj novic iz mojega rojstnega kraja, Iga pri Ljubljani. Dobro še pomnim, ko je leta 1900 cvetela stoletna roža na Izanskem gradu in smo jo šli z avtomobilom gledat iz Ljubljane in tudi iz drugih krajev je bilo dosti radovednih občudovalcev te rože, ki cvete samo vsakih sto let.

Jos. Zrimec

VPISITE ME MED NOVE
NAROČNIKE

Toronto, Kanada

Pred nekaj dnevi sem nepričakovano prejel z velikim veseljem Vaš list Rodno grudo. V prostih večerih sem prebral njeno vsebino, ki mi zelo ugaja in zato Vas prosim, da me opišete med nove naročnike in mi po možnosti pošljete tudi zaostale številke kakor tudi koledar.

Franc Stegnar

OMENITE V RADIJSKI ODDAJI
TUDI VAŠ NASLOV

Mosnes, Indre et Loire, Francija

Prisrčna hvala za revijo Rodno grudo. Zelo me je razveselila. V radijski oddaji za izseljence sem že velikokrat slišala o njej, pa nisem vedela, kje naj jo naročim. Prav bi bilo, če bi kdaj v radiu navedli tudi Vaš naslov.

Silba Sandri

»RODNA GRUDA« V PRAVI
LUCI KAZE OBRAZ NASE
DOMOVINE

Moers, Nemčija

Srečni smo, ko vidimo, da nas domovina ni pozabila. Vi nam to dokazujete z Vašo revijo »Rodna gruda«. Želim postati njen stalni naročnik, ker v njej vidim košček domače zemlje, prvi obraz slovenske domovine, take, kot v resnici je. Z novicami, ki jih objavljate in s fotografijami iz domačega kraja nas še tesneje povezuje z rodnim krajem in mi smo Vam hvaležni za ves trud in skrb, ki jo gojite za slovenski živelj v tujini.

Franc Kosmač

SLOVENCIM SMO PONOSNI
NA SVOJO DOMOVINO

Velbert, Deutschland

Vaša »Rodna gruda« je res lepa in zanimiva revija, saj opisuje kulturni napredek Slovencev doma in na tujem. Vsi Slovenci, četudi raztreseni po svetu, smo ponosni na svojo domovino. In še to: četrtkovi večeri slovenskih pesmi v ljubljanskem Radiu in sobotne izseljenske oddaje so za nas praznične ure.

Toni Gričar

ALI BI POMAGALO, ČE BI
PRISEL V STARO »KONTRU«?

Scottsdale, Penna, ZDA

Dragi prijatelji, dolgo se že pripravljam, da bi napisal kaj za »Rodno grudo«, ali kosmata tačka, povem Vam, da sem se na starost tako polenil, da je joj! Berem rad, berem, posebno Vaš list, a pisanje gre težko od rok. Razmišljam, če bi res kaj pomagalo, kar mi svetuje rojakinja iz Ljubljane, da naj pridem v staro »kontru«, ki me bo s skritnostnimi zdravili ozdravila lenobe in bom spet tak, kot sem bil nekdanj. Pošiljam Vam naročnino za naprej, uredništvo pa izrekam vse priznanje pri urejanju »Rodne grude« in koledarja.

Andrej Godec

Z VESELIJEM PRICAKUJEM
VSAKO NOVO STEVILKO

Lincoln, Anglija

Pošiljam naročnino za »Rodno grudo«, ki ste mi jo poslali. Naročam se tudi na koledar. Z velikim veseljem pričakujem vsako novo številko, ker vem, da se bom ob vsaki znova razveselila in razvedrila.

Zinka Kink

VEDNO KAJ NOVEGA

Essen, Nemčija

Pošiljam naročnino za »Rodno grudo«. Lepo se zahvaljujem, da je v njej vedno kaj novega. Takoj pridem obo prečitam in komaj čakam naslednje, da spet zjem, kaj je novega doma.

Johan Kusole

LIST, KI STE MI GA POSLALI
NA OGLED, MI UGAJA ...

Chevremon Kerkrade, Holandija

»Rodna gruda«, ki ste mi jo poslali na ogled, mi zelo ugaja, ker je lepo ilustrirana, bogato opremljena in ker je njena vsebina pestra. Zato se naročam nanjo in prosim, da mi jo pošljete.

Alojzij Poje

PRVI PRISPEVEK
ZA
IZSELJENSKI DOM
V LJUBLJANI

Rojakinja
Lia Monten
iz Detroita, ki zdaj
živi v Ljubljani,
je poklonila 3000 din
za gradnjo
»Izseljenskega doma«
v Ljubljani.

Posnemajte jo!

LEPO SE ZAHVALIM
ZA »RODNA GRUDO«

Västerås, Švedska

List mi zelo ugaja in sem zadovoljen, da ste mi ga poslali. Želim postati stalni naročnik in pošiljam deset švedskih kron z željo, da mi Vi čimprej pošljete naslednjo, težko pričakovano številko.

Rudi Razboršek

N A Š A M A T I

Od vseh ljudi na svetu nas ima naša mati najrajši. Ko smo bili še majhni, nas je hranila in pestovala. Potem nas je učila hoditi in govoriti. Zdaj se z nami igra. Zvečer nas rada posluša, ko ji pripovedujemo, kako je bilo v šoli. Če smo veseli, se smeji z nami, če smo žalostni, nas tolaži. Med boleznijo sedi ob naši postelji in nas zdravi. Rada nas poboža, a če se nočemo učiti ali nočemo ubogati, postane žalostna.

Slovensko

ljudi
na svetu
mati
najrajši
majhni
hranila
pestovala
učila
hoditi
govoriti
igra
zvečer
poslušaj
pripovedujemo
v šoli
veseli
se smeji
žalostni
tolajši
med boleznijo
zdravi nas
rada poboža
učiti
ubogati

Englisch

of the people
in the world
the mother
loves the best
small
fed
coddled
taught
to walk
to talk
she plays
in the evening
she listens
we tell
at school
merry
she laughs
sad
she comforts
when we are sick
she treats us
likes to fondle
to learn
to obey

Français

des gens
au monde
la mère
aime le plus
petits
nourrie
bercé
appri
à marcher
à parler
elle joue
le soir
elle écoute
nous racontons
à l'école
joyeux
elle rie
tristes
elle soulage
quand nous sommes malades
elle nous traite
aime à caresser
apprendre
obéir

Deutsch

der Leuten
in der Welt
die Mutter
liebt am besten
klein
hat genährt
in den Schoß genommen
gelernt
gehen
sprechen
sie spielt mit
am Abend
sie hört zu
wir erzählen
in der Schule
fröhlich
sie lacht
traurig
sie tröstet
während der Krankheit
sie kuriert uns
streichelt uns gerne
lernen
gehörchen

Zelo verjetno je, ker je imel Obrekarja res rad. Glavo bi dal zanj. In bilo bi tako, če ne bi Boris prišel. Zdaj pa je vedel, da mora rešiti otroka. Prenehal je streljati. In kakor mi je Boris povedal, je še v istem hipu zastokal. Strel je dobil v trebuh. Bajе je to strašno; človeku ni več rešitve. A vendar je hodil še vso noč, da sta proti zori prišla na sedlo pod Marnovščem. In tam sta res našla Fra Diavola, Travnikarjevega strica. Bilo je pretresljivo srečanje. Iz Borisovega pripovedovanja sem razumela, da je moralo biti nekako takole: Stric je videl, da Drejcu ni več rešitve. Seveda je to videl tudi Drejc, pa ga je prosil, naj ga odreši. O, nemara je Drejc celo rekel, da je zaslužil dolgo trpljenje in da bi v mukah umrl. Zelo verjetno je, ker se je svoje preteklosti kesal. Rekel pa je tudi, da se ga bo stric usmilil in da bo storil, kar je človeško in partizansko storiti dolžan. Tega se seveda nista pogovarjala pred otrokom. Boris je takole povedal: „Najprej sta dolgo molčala. Samo gledala sta se. In stric se je zelo potil. Kar kapljalo mu je s čela. Potem pa mi je vrgel tičovko in mi rekel, naj naberem peska in naj posujem vse krvave lise, da se tako izbriše sled. Stekel sem okrog ovinka, toda kmalu sem zaslišal strel. Ustrašil sem se, pa sem naglo pritekel nazaj k stricu in Drejcu. Drejc je bil mrtev, stric pa mi je rekel, da ni nič in da naj si nikar ne bojim in da je samo častno salvo oddal, ker je umrl vojak, se pravi, ker je umrl Drejc.“

Teta je umolknila in je dolgo molčala. Tiho je bilo vse in vsepovsod. Samo Ildrija je šumela. Ozrl sem se proti sedlu pod Marnovščem, kamor je pred dobro uro zašlo sonce. Nebo nad sedlom je bilo še svetlo.

Teta si je otrla čelo, ki je bilo najbrž znojno.

»No,« se je prav tiho oglasila, »in saj veš, tisto noč so tudi naše odgnali...«

»Mhm...« sem zamrmral.

Teta ni silila vame. Sedela je še nekaj časa in gledala po dolini. Potem pa je nenadoma planila kvišku.

»Saj res, kravi moram položiti. In skuhati nama moram tudi kaj. Sveta Devica, čisto sem pozabila nate. Kakšna šavra sem! Lačen si; po petnajstih letih se vrneš domov, pa še večerje ne dobiš! Pojdiva v hišo!«

Dvignil sem se. Šel sem z njo v hlev, ko je pokladala kravi, potem pa sem v kuhinji sedel na klop za ognjiščem. Klop je bila zelo visoka; spomnil sem se, kako sem nekdaj bingljal z bosi nogami nad praznim drvalnikom, pa sem tudi zdaj spustil noge z roba ognjišča. Teta se mi je nasmehnila. Molče je prekladala piskre in me samo včasih ošinila s pogledom, ki ni bil samo prijeten, temveč že ljubezniv. Gibala se

je naglo in zelo spretno. Ko je varčno ostrgala krompir, ga oprala in pristavila pisker k ognju, si je obrisala roke ob predpasnik, si popravila ruto ter začela kar nenadoma govoriti:

»Toda to še ni konec. Očka Orel je še mnogo pretrpel. V vasi so jih prignali skupaj, pri Potrebarju. Dvajset so jih pobrali tisto moč. Tudi Podoreharjevega Naca so prijeli, in ta mi je kasneje vse povedal. Vsem so naložili težka bremena blaga, ki so ga bili naropali. Tudi našemu in Obrekarju. In gnali so jih v Tolmin. Obrekar je bil zelo slab. Dolgo je sicer zdržal, v Bači pa je obupal. Naš (govorila je ves čas »naš«, da ne bi imenovala očeta) je tudi odvrnil breme in rekel, da kar je — je. Toda Obrekar ga je prijel za roko in mu rekel: „Nikar, France! Vidiš, tebi je še deset let do moje starosti. In zdrav si. Če bi jaz v tvojih letih umrl, ne bi nič pametnega opravil. Ne bi živel pravzaprav. Tako pa sem. Treba je živeti. Saj dobro veš, kako so nama govorili na Oblakovem vrhu: brani svoje življenje do poslednjega diha; ne izgubi glave, kadar si obupan, ježen ali užaljen; tudi ponos je treba uporabljati samo o pravem času... kakor pogum. Samo dokler živiš — delaš.“ In ga je pregovoril, da je spet zadel svoje breme in ga nosil naprej. Obrekarja pa so vrgli na voz in potem ga ni nihče več videl, to se pravi, Podoreharjev ga je še videl, ko so ga mučili v Tolminu. Pa tudi, če bi ga ne bil videl in če bi prav nič ne povedal, jaz vem, kako je bilo. Vidiš, trikrat sem že brala Zapiske iz mrtvega doma, pa se mi zdi, da sem bila sama v Sibiriji; tolikokrat sem prebrala Življenje svetnikov, da že poznam tisti kolosej, kjer so leve in tigre spuščali na prve kristjane.

Pri njegovih nogah je ležal Ric v mlaki krvi

In tako tudi vem, kako je bilo z Obrekarjem. Včasih sedim v izbi, gledam ga in slike mi kar migotajo pred očmi. Tudi če bi mi povedali, da je bilo drugače, bi me mogla verjeti. Pa ni bilo... Najprej so ga pretepli, kajpak. Drugi dan pa so ga vsega krvavega privlekli v pisarno. Tam so ga zasliševali nemški častnik, Bichi, debelonosi tolmač v domobranski uniformi, neki Gregorjev Vinko z Modrej pa ga je tepel s pasom. Take zverine! Tudi zaradi oči so ga topli. Prav gotovo. 'Poglej me!' se je zadrhl vanj oficir. Obrekar je spet pogledal, oficir je spet zamahnil s pasom... Tako so ga mučili. Potem pa so ga odvedli na dvorišče. Tam ga je skozi lino videl Podoreharjev. Obrekarju so rekli, naj gre proti zidu. Šel je prav počasi in mislil: 'Zdaj bo konec.' Toda ko je bil sredi dvorišča, so zakričali vanj, naj obstane. Obstal je. Rekli so mu, naj se okrene. Okrenil se je. 'Ric naj ga povoha!' je mrzlo ukazal oficir. Izpustili so ogromnega policijskega psa. Mrha se je zakadila v Obrekarja in ga podrla. Zgrabil pa ga pes ni. Takoj se je umaknil ter skoraj preplašeno in začudeno zalajal. 'Auf! Auf!' se je oficir drl na Obrekarja. Obrekar se je skušal dvigniti, toda ni imel več moči. Spravil se je na vse štiri in tako obstal. Nekaj časa so se mu krohotali, potem pa so mu dali dolg in debel kol. Počasi se je dvignil ob kol in pogledal svoje stare noge, ki so odslužile. Ozrl se je in že je mislil zaklicati, naj ga pokončajo, pa so se njegove oči srečale z gorami, ki so krog in krog sklenjeno objemale kotlino, in se je nasmehnil. Takrat so spet nagnali psa. Pes se je zakadil, toda ustavil se je sunkovito pred tem nizko sključenim starcem, ki se je oprijemal debelega kola in svetlo gledal okoli sebe. 'Ric! Ric! Ric!' je hreščalo iz oficirjevih ust. Toda Ric se je preplašeno oziral. Tedaj pa se je oglasil Bichi. 'Udari psa! S kolom ga udari! Udari psa!' je kričal v Obrekarja... Le kakšne zverine so to bile!... Tudi oficir se je drl in cvilila je tudi pokveka z debelim nosom, ki je bila za tolmača. Kakor bi človek ušel iz njih! Obrekar je nekaj časa lovil sapo, potem pa je pogledal psa, se prestopil, da je ujel ravnotežje, in nato prav počasi dvignil kol. Pes je podvil rep, zatulil in zbežal. Tedaj je oficir naperil revolver. 'Opravljen je,' je spretelo Obrekarja. Tesno se je oprijel kola in zamižal. Strel je počil, toda Obrekar ni čutil nobene bolečine. 'Saj so rekli, da človek nič ne čuti,' je pomislil. Čakal je, a zgrudil se ni. Zaslišal pa je poleg sebe hropenje. Odprl je oči. Skoraj pri njegovih nogah je ležal Ric v mlaki krvi. Obrekar se je spomnil na nesrečnega Smukača. Hotel se je nagniti k psu, toda oficir je naglo skočil k njemu. 'Ha, svinja!' je sikalo iz njega. 'Mislil je, da sem streljal nanj. Ampak ti nisi pes, razumeš, ti nisi pes. Krogla je preveč častna zate! Krogla zate ni!' je bevsknil, naglo dvignil roko in sunkovito

Tudi ta je gledal, je zakričal in naperil revolver v Borisa

udaril Obrekarja z revolverjem po sencih. Obrekarju je takoj omahnila stara glava. S kolom vred se je zrušil poleg psa. Roke je zagrebel v pesek, oči pa ni zaprl. Ni, ni jih, vem, da jih ni!« je prepričano rekla teta in utihnila.

Povečerjala sva skoraj brez besede. Po večerji pa sva sedla na prag vežnih vrat. Bila je lepa noč, tiha, mirna. Mesečina je že napolnila dolino. Idrijca je tekla mimo, komaj slišno. Niže, pod lazom, je šumela čez skale. Videl sem svetle pe- ne in mladike vrb, ki so se majale pod težkimi kapljami, a niti šuma ni bilo blizu in ne šelestenja v drevju.

Teta je sedela sključena v dve gubi. Naslanjala se je s komolci ob kolena in dolgo molčala. Potem pa je kar nenadoma rekla:

»In mar misliš, da so ga pokopali? Niso ga. Vrgli so ga na Modrijanov vrt in rekli Modrijanu, naj ga zagrebe, kakor ve in zna. Zakaj? Ali so se ga tako bali? Še mrtvega? In ta Modrijan! Sam ga je moral zagrebsti v svojem lastnem vrtu pred hišo. Pod gredo radiča. To mu je plačilo. Ni čuda, da se mu meša!«

»Ali ga ne bodo prekopali?« sem vprašal.

»Saj smo ga že. Doma leži. Tam,« je pokazala na polico v pobočju, kjer se je v mesečini svetila naša cerkev in križi na pokopališču. »Pa kaj misliš, da je res umrl? Seveda je, ampak ni. Vidiš, mrtvih se še bojim, toda če bi zdajle Obrekar prišel po stezi za vodo in tukajle odložil svoj oprtnik, bi se mi ne zdelo prav nič čudnega in prav nič se ga ne bi ustrašila. Nobenega parti-

zana, ki je padel, se ne bi ustrašila. Ti ljudje niso mrtvi, čeprav so padli.«

»Niso,« sem prikimal.

»Da,« je nadaljevala teta. »Pogreb je imel lep. Tudi Drejca smo istega dne pokopali. Vsa vas se je zbrala razen tistih sedem belih. Tudi Travnikarjev stric, Fra Diavolo in Boris sta prišla. In njun bivši komisar, ki je zdaj pri nas za učitelja. Ta je govoril. Lepo. Govoril je o očku Orlu. In tudi o Drejcu. Prav dobro sem si zapomnila njegove besede, ko je rekel, da narod, ki je tako zdrav in močan, da lahko obudi pogubljeno dušo in jo prečisti v borbi, mora zmagati in doseči svoj smoter. Tako je govoril. Travnikarjev stric je skoraj glasno zahlipal. Ko so spustili krste v jamo in je učitelj že nehal govoriti, je stopil Boris korak naprej. Zrasel je pri partizanih; bil je v uniformi in s puško. Najbrž bi rad nekaj spregovoril, kakor je to videl pri partizanskih pogrebi, toda nemara ni maral zaradi učitelja. Nekaj časa je stiskal čeljusti in solze je imel v očeh, potem pa se je nenadoma zravnal in odločno rekel: 'Ugnali smo jih, ata! Nato je snel puško, oddal tri strele in salutiral: 'Zdravo, očka Orel!«

»Kje pa je zdaj,« sem vprašal.

»Boris? Doma. Pridno dela in v šolo hodi. Vaščani so napeljali desk, potem pa so pod poveljstvom Travnikarjevega strica v dveh tednih prekrili hišo, da zidovi ne propadejo. Ko se vrneta Stane in Mirko iz zavezniškega ujetništva iz Francije in Amerike, bosta imela vsaj streho nad glavo. Polje, to se pravi laze, pa je mladina obdelala. Pojdi in poglej.«

Naslednji dan sem šel k Obrekarju. Šel sem po stezi ob Idrijci, po kateri je hodil očka Orel, in potem mimo lazov, kamor je očka Orel sedemdeset let nosil gnoj na svojem upognjenem hrbtu. Videl sem takoj, da pri hiši ni gospodarja. Vse je bilo obdelano, toda ne po bajtarsko in starčevsko natančno, temveč s tistimi širokimi zamahi, ki izdajajo še ne dovolj resne in premišljene, zato pa tem bolj navdušene in močne roke mladine.

Ko sem prišel po Obrekarjevem vrtu, kjer je bila steza skoraj zaraščena, sem se ustavil pod poznico, od koder je Obrekar poslednjič videl svojo domačijo, ki je bila zibelka devetim otrokom in grob njegove žene. Zdaj se mi ta hiša ni zdela tako strašno majhna, kakor je bila včasih, ko je bila še s slamo krita in je bilo sleme upognjeno kakor hrbet stare krave hlevarice, ki je morala puliti jalovo seno iz skopih in previsokih jasli. Zidovi so bili očrneli, tudi okna so bila brez stekla, a vendar niso slepo gledala v svet.

Streha je bila iz belih desk in se je svetila v pomladnem soncu. Iz opaža je vihrala zastava.

Še preden sem stopil na dvorišče, se je zakadil vame mlad volčjak. Obstal sem. Pes se je bližal in hudo lajal. Kmalu je prišel štirinajstletni pob v uniformi in poklical psa.

»Ali je to mladi Smukač?« sem vprašal.

»Je,« je odgovoril. »Ti si pa Bukovčarjev.«

»Sem. In ti si Boris?«

»Da,« je rekel samozvestno.

»Pa po partizansko?«

»Orlič,« je odvrnil in me premeril. Njegov pogled je bil nekam otožen, globok, toda hkrati oster in živ, probojen. Take oči sem že nekje videl.

Razkazal mi je pogorelo hišo. Peljal me je v izbo, kjer si je uredil svoje domovanje: očrnele stene je sam prebelil in nalepil nanje nekaj slik in risb. Ko sva si vse ogledala, sva spet stopila na dvorišče. Obstala sva tam in se pogovarjala. Boris se je večkrat ozrl kvišku. Nenadoma pa je ves vzhičen vzkliknil:

»Glej ga, orla! Glej ga!«

Pogledal sem kvišku. Po jasnini poznega pomladnega neba se je počasi in mirno prevažal velik orel. Krožil je v velikem loku ter se spuščal niže in niže. Krožil je nad vasjo, ki je bila še vsa v zastavah in slavolokih. Krožil je nad Obrekarjevo hišo, kjer je bela streha dišala po smoli in svežini. Onstran reke je Modrijanov travnik; tam so bajtarji že kosili vsak svoj kos mastne trave. Obstali so, si potisnili klobuke s čela na tilnik in gledali za orlom. Ko se je orel vzdignil in odjadral v ravni črti proti Oblakove-mu vrhu, so spet potisnili klobuke na oči ter zarezali z ostrimi kosami v sočno travo, ki je zdaj padala pod še bolj odločnimi zamahi.

Pogledal sem Borisa. Njegove oči so se lesketale, znojne kapljice so se mu nabirale na zgornji ustnici, kjer je že poganjal prvi puh.

»Večkrat pride,« je veselo rekel.

»Videl sem ga. Davi. In včeraj,« sem odgovoril.

»Si ga?« je radostno vzkliknil in mi pogledal v dušo.

»Sem,« sem prikimal.

Poslovil sem se od Borisa, od tega mladega orliča z jasnimi očmi. Vračal sem se domov po drugem bregu Idrijce. Potem sem si sezul čevlje in zabredel v hladno vodo. Sredi reke sem obstal in pogledal naš dom. Zdaj tudi naša hiša ni bila več tako stara in osirotela. Stala je pod jasnim nebom ob bistri reki, iz opaža pa je vihrala zastava v pomladni svet.

Ilustracije: prof. Stane Kumar

KONEC

Tisk tiskarne »Toneta Tomšiča« v Ljubljani

ROJAKI IZSELJENCI!

*Ko obiščete belo Ljubljano, vas vabimo,
da s svojci in prijatelji pridete tudi k predstavam
v naših kinodvoranah*

*Union, Vič, Komuna, Soča, Sloga, Šiška
ter v letnem kinu Bežigrad*

*Predvajamo le prvovrstne filme domače
in inozemske proizvodnje*

Kinematografsko podjetje Ljubljana

Cankarjeva cesta 1

ROJAKI

Na veselo svidenje vas vabi

Gostilna

»ISTRA«

Moše Pijade ulica 28
prej Kolodvorska ulica

Eno minuto od glavnega
kolodvora

Prvovrstna domača kuhinja

Pristna bela in črna vina

Solidna postrežba

*vam bodo povečali zadovoljstvo vašega obiska
v domovini*

COMMERCE

zastopstvo inozemskih tvrdk

Ljubljana, Tomšičeva ulica 3

Telefon 22-241

Zastopamo renomirane inozemske
firme, ki oskrbujejo našo kemično,
tekstilno, papirno, gradbeno
in druge industrije s surovinami,
stroji in orodji
ter naše kmetijstvo z umetnimi gnojili
in rastlinskimi zaščitnimi sredstvi

AVTOTURISTIČNO PODJETJE

SLAVNIK

K O P E R

Najhitreje, najudobneje in najbolj varno potujete z ozvočenimi in s klimatskimi napravami opremljenimi Slavnik-ovimi najmodernejšimi avtopulmani MERCEDES

Redne in izredne vožnje doma in v inozemstvu

Mednarodne proge:

Portorož—Graz
Portorož—Klagenfurt—Villach
Portorož—Venezia
Piran—Koper—Trst
Kozina—Trst
Sežana—Trst

Tovorni promet — doma in v inozemstvu

Turistična služba — domači in inozemski turizem, menjalnice, vize, rezervacije in prodaja avtobusnih, železniških, ladijskih in avionskih vozovnic
Posredujemo vse turistične usluge

Lastne remontne delavnice — generalna popravila vseh vrst motornih vozil

Servise: DKW, TAM, VW, OM

UPRAVA KOPER

Telefon: direktor 282, tajništvo 77, promet 165, komerciala 276

POSLOVALNICE:

Piran, tel. 51-57 - Koper (avtobusna postaja), tel. 64
Ljubljana, tovorni promet, skladišče tel. 32-877
Ljubljana, osebni promet, tel. 32-025, 32-317
Zagreb, tel. 39-558 - Rijeka, tel. 23-97

